

Рік II.

ч. 7.

ВИДАНЕ УКР. ТОВ. „ПРОСЬВІТА”.

ПАВЛО ЗАРИЦКИЙ

АРЕНДАР

Драма в 3-ох діях.

ЦІНА

25

ЦНТ.

З Укр. друкарні Тов. „Просвіта”
46 East 7-th Street, New York, N. Y.

1916.

ОСОБИ:

1. Іцко Вольф, арендар.
2. Крутарский, писар.
3. Ящик, дяк.
4. Богатчук, господар і радний.
5. Меланія, его дочка.
6. Паланя, его вихованка.
7. Павло, син Богатчука.
8. Марко Керничний, суджений Мелані
9. Шмуль, послугач (кельнер)в корчмі.
10. Священник.
11. Начальник громади,
12. Комісар.
13. Сура.
Селяни селянки і пр.

Дія I-ша.

Сцена I-ша.

В КОРЧМІ:

КОРЧМА: Жид-арендар ходить зажурений по корчмі.

Іцко. (сам) Ай вай, а то ніхто не приходить! В неділю і будень пусто і глухо, порожненьку корчму, хотя в танец з бісом! Нині я не мало єще навіть початок! Ай вай, нема чим заплатити за аренду! По других селах арендари-то пâни; як побуде десять лїт на арендї, то бере зараз посесію, або і купує село, а я тут лахманями трясу! Та бо то в наше село ни оден піяк не ма, коли по других селах шуть і гуляють, сіраки, кожухи і ґрунти за горівки заставляють! Ахесмир, що я буде робити?...

Сцена 2-га.

ІЦКО, ДЯК І ПИСАР.

Дяк. Дай Боже! А чого, Іцку, так бігаєте та клопочете ся?

Іцко. Ну, як не бігати і не клопотатись? Мое горівки вже квасніє, а ніхто не приходить пити: А чим я заплачу за аренду? Та мене пан вижене із корчму! Нема тут що робити у ваше село..

~~Писар.~~ Но, за то ми вам сердечні пріятелі; ще сонце не зійде, як пukeаем до вашого віконця...

Дяк. Я, якщо не наплю ся горівки, то не могу на-тще співати!

Писар. А я, бачите не могу пи-
сати...

Іцко. То правда, панове, бодай здорови билі! Ви честні люди, но ви так бідні, як і я; не можем на кватирку горівку? А якби би я не жид; від чого розум? Не дармо так бігаю і не сплю по ночам! Продумую, як би попра-

вити мое „гешефт“. І вот, бачите, засвітило мені в голова; я прозріло, где мое щастє, а где нещастє. Слухайте! Знаєте, що той Богатчук причиною наше біда? Він ему таке тверезе, та всіх бунтує, щоби не пили, а дурні хлопи вірять ему, як ми рабинови! Ну, пожди; маю я на него сїти! А ви як панове, за ним говорите? Мені видить ся, що то і вам не на руку, що він в ціле село „рей“ водить і війт його слухає, і ви реентий, і ви пане писар потакуєте, коли він що скаже! А цур ему хамови! Нас, письменних, за ніс водити!

Дяк. (заживає табаку і пе водку.) То правда пане арендарю. Той Богатчук позаводив в нашім селі дивній порядки! На хрестинах, на весілю, на похороні навіть дякови не дадуть чарки горівки, — і так реентий съпіває сухим горлом, як голодний когут! По других селах — то дяк панує, поважний, в тілі, червоний і веселий, а тут я і схуд, як пророк Іона в рибі... Як би єще не Іц-

ко, то хотя гинь!

✗ **Писар.** Правда, правда! По інших селах люди процесують ся, писар пише суплики і має гроші, має за що пить, а я тут хожу даремнісенько... Уже і забуду дальше писати!

Іцко. Ну, видите, панове, тоє біда, а то все через той Богатчук! Та добре єще, що він не війтом в наше село, бо би уже і подорожного не пустив в корчму! — Ну подайте руки, панове, треба тому зарадити! (Наливає; дяк і писар пить.)

✗ **Писар.** Дай Боже здоров'я! А так, треба зарадити! Уже-то Богатчук перед нам письменними мусить уступити. Та най не пе, коли не хоче, но щоби так сумно в нашім селі було... то бути не може!

Іцко. Тільки мене слухайте, а буде добре! Ми будем пановати, а я з Богатчук зроблю дід! От чого розум? От чого „бублія?“ Пожди хаме, — жид тебе научить! (Бере фляшку в руки і

співає).

Где то ви чували,
 Щоб хлопи не пили,
 Щоби за аренду
 Они не платили? (зачинає танцювати.)

Гиф, гиф, пане брате,
 Треба раду тому дати (2 рази.)

Жид от первовіка
 Чарками шинкує,
 СдуриТЬ человіка,
 Грошики рахує...

(Співають то всі три разом: Жид, Дяк і Писар.)
 Гоп, гоп, жид пейсатий,
 Треба раду тому дати! (2 рази.)

Жид:

Я, Іцко розумний,
 На то не позволю,
 Щоби хам безумний
 Псуував мені долю!

(Всі три разом:)

Гоп, гоп жид пейсатий,
 Треба раду тому дати!

Дяк і Писар:

Ми, люди письменні,
Не будем терпіти,
Щоб хлопи не ченні
Не дали нам жити!

Гоп, гоп, патинками,
Танцюй, Іцку, разом з нами! (2 рази).

Іцко. Так панове, треба нам до Богатчук взятись, а уже то ни піп, ни пан не будуть нам на перешкоді, бо наш мужик не вірить так нікому, як своєму мужикови, а ще більше жидови. То-ж наше село буде мене слухати, бо я арендар, — мені прислугує право верховода!..

Писар. А я не бил в школах первим „висусом“, не умію писати суплики і читати Тигоднік шинкови?

Дяк. Або я, не люди? Або я, не учил ся письма? Та-ж дяк—то в кождім селі великая персона! (Всі три съпівають.)

Гоп, гоп пане брате,
Треба раду тому дати! (2 рази)

Сцена 3.

(Входить Богатчук.)

Іцко, Дяк, Писар і Богатчук.

Богатчук. Мир вам, панове! Ми-
міхом почув я співи, котрі мене в
часі Петрівки зачудовали і зайдов сю-
да, щоби побачити, хто то так релігій-
ний спокій мішає? Уже то вам не див-
ниця, пане Іцку, може ви обходите я-
кого „гамана“, но ви пане Крутарский,
а ви пане реентий, чому банкетуєте?
У нас Петрівка, гріх танцювати!

Іцко. Гріх в міх! Господь Бог не
заказало нікому веселитись! Ви пане
Богатчук, то тілько всігда приходите і
мені гостей виганяєте! (Впадає взлість).
Я вас прошу: не приходіть сюда!

Богатчук. Я маю право; мені при-
казано, щоби я на то уважав, щоби не
було роспусти в селі.

Арендар. Ну, ну прошу, що ви
якісь дурниці плетете, що все гріх, та
гріх? Істи, пити, то у вас гріх? Я того

не розумію; хиба ви святий, хиба ви ніколи не їсте і не пете?

Богатчук. І я їм і пю, но всегда дома, бо дома найлучше смакує. І от— сказав я, що у нас Петрівка, а сьв. церков танець заказує... Ви — жиди — кріпко держитесь своєї віри; чому ж ви, Іцку, не берете гроші в ваш сабаш? Таке ви гроші так ціните, що за гроші все зробите!... Скажите: „Бо нам не можна!“ Так не можна в суботу, то добре; а чому наші люди не хотять знати, що то: „не можна?“ От письменні люди, пан Крутарский і пан Ящик! Добре то наш Добродій зробили, що вас, пане Ящик, з Вашої кондиції прогнали, бо ви тільки до шклянки та до келишка, а не до Псалтири! І вам пане Крутарский не сором так молодому по корчмах валятись, та в Петрівку танцювати?!

Крутарский. Ви не знаєте, що я ржимського обжондку? У нас нема Петрівки!

Яшик. Я уже не дякую, отже банкетую!

Іцко. Дайте спокій пане Богатчук. Ви старих учити прийшли? А звідки право? Чи ви пан начальник?

Богатчук. Та хотя не начальник, то все таки радний громадський!

Іцко. (вздости.) Ай вай! Будьте ви собі радний! Раднпй — нерадний, — а в моєй корчмі і радний і начальник, і багач, і богатчук, і все і вся, і піп і рабін.

Крутарский. А я тут гостем, а до того і писарем; що напишу — радний підпише. Ба я его підпишу, бо він сам не уміє!

Дяк. А так, так і єще раз так!(моргає бровами.)

Богатчук. Ой то наше нещастє, що не умієм писати... Тому і біда в громаді!... Нераз підпишем дурницю, а відтак не оплатиш волами...

Іцко. Ну, ну, буде уже того! Ви розумний чоловік, пане Богатчук, но ви мені хліб відпраєте, ви ходите по

село, та наказуєте горівку не шити; а з чого я буде жити?.. Герсти?

Писар. І мені також, бо всім радуєте, та годите всіх, а я не маю нї одного продеса!

Дяк. Тай мені відборали ви наступний хліб, бо з кондиції, которая і так лихая була, мене відправили!...

Богатчук. О, Боже милосердний, чиж лїкар грабареви відбирає хліб, если лічить хорих? Єще ся той не народив, щоби кожому догодив...

Павло Богатчук. (входить). Тату, тату, до нас прийшли Пан-Отець і просять вас; ходіть борзо. (Оба відходять.)

X Закінчення стихії.
Сцена 4.

Вільне місце в селі.

Павло потім Паланя.

Павло. Сам не знаю, чого би наші Пан-Отець до нас загостили. О моєй любові з Паланею ніхто не знає доси... Чому я вчера перед Пан-Отцем видався із всего? Чи не схочуть они где-що

о тім говорити? То була би біда, та і батько, хоча і любить Паланю і приняв ю за всеє дитя, однако чогось мене з нею всегда розлучає і оказує неохоту, коли ми обое часом з собою станем говорити... Правда, що я богатський син, а она спрота, без мати, без батька, не має грошей, ні віна... Чи не причина то, ішо батько хмурить ся на нашу любов? Но Паланя має чорні очі, з чорними бровами... як лиш моргне ними, то цілком мене і очарує! А серце єї так добре, і голос миленький, що, як заспіває, то серце мое горить ся до неї... Она така добра, така красна. Чому-ж ю не любити? Чому-ж би не вознести ю над дівчину— з віном великим, а з серцем холодним? О, колиб то, Пан-Отець розумне слово сказали до батька, колиб то батьковое серце змягчили, о, як би я був тогди щаслив... Но дармо! Здає ся, що з тої пшениці муки не буде... Ох, як-же тяжко моєму серцю, як згадаю, що знею розлучитись мушу.

Батько уже в сусіднім селі напитав для мене богацькую дівчину, Марину і відай вибирає ся зомною по Петрівці в свати... Но я не пійду. Волю утопитись, або в рекрути сам віддатись, як з Мариною женитись... (зачув спів Палані.) Так то голос єї, моєї Палані. І серце знов розвеселилось, і на душі відраднійше стало, (До входячої.) Паланю. Люба дорога Паланю. Чому ти так сумну пісню співаеш?

Паланя. Або може не гарна і не подобалась тобі?

Павло. Та о тім і не казати, но чому не заспіваеш уже яку веселу, та гарну пісоньку? Відколи ти у нас, то всегда лиш та одна пісня тобі на устах.

Паланя. Бо така пісня тичить ся тебе; ти сумуеш, і я сумую, і она повинна бути для нас до вподоби...

Павло. Та то правда но будьмо веселі, якось то буде. Хотя батько гдеся там мене і сватає, но ніхто не розділить мене від моєї Палані.

Паланя. Ей, голубчику, голубчику, та где мені до тебе. Я, бач, сирота, а ти богатський син; ти приведеш до дому гарну княгиню, з чотирма волами і двома скринями — і она засяде за столом, посилати буде бідну Паланю по воду, до товару; та на роботу в поле, а мій Павло забуде за свою Паланю і як би слугу буде єї уважати... Неправда, Павлуню, що так буде?...

Павло. Ти, бачу розговорилась. Коли Паланю я в світлицю заведу із церкви по слюбі, то она засяде за столом, я і всі будем ей послугувати. Но з відки ти сюда прийшла?

Паланя. Я ходила, бач до гаю на гриби, та назбирала для тебе ягідок і китицю цвітів.

Павло. Красний дарунок! Занесу його Матері Божій і горячо буду молитись, щоби нам помогла наші вспільні гадки щасливо покінчiti! Но послухай, Паланю, я маю тобі щось сказати!

Паланя. Що?

Павло. Бач, сонце може на нашу сторону засвітить...

Паланя. Та як?!

Павло. Та от, дуже просто. Пійшов я, як знаєш вчера до Цан-Отця і они спитали: „Павле коли уже раз ожениш ся, коли будем веселитись на твоїм весілю?“ А я відповів, що люблю тебе і охотно би оженив ся, лиш батько не дає... А Добродій, бач, усміхнулись і сказали: „Но, но, любіть ся; я тебе, і Паланю добре знаю, а батькови твоєму розраджу!.. — І ось, бач, нині такий Добродій зайдли до нас, відай чи не в тім ділі?...

Паланя. Що ти морочиш мене?...

Павло. Повір мені; а коли хочеш, то і переконаеш ся. Ходім, то почуєш.
(Відходять.)

Сцена 5-та.

ДЯК і КРУТАРСКИЙ. (входять підохочені.)

Дяк. А ужеж то буде тепер тяжко загостити до того Богатчука! Всегда,

коли я лиш вступлю до корчми, або где
лиш позволю собі троха по пустовати,
уже і Богатчук! То зле мене перед ним
рекомендує і про то я ні у него, ні у
Палані щастя не маю! А тая Паланя
так мені подобалась, що я все готов
зділти, щоби лиш знею побратись.

Крутарский. Та ми, оба не маем
щастя до того Богатчука! Другий се-
лянин тішивби ся як би такий пан Кру-
тарский старав ся о його дочку, а він
еще гордить ся! Тай його Меланя, ба-
чите, не похочуе. Єй подобав ся війтів
син, молодий Данило! Но хиба би я не
Крутарский! Го, го! Возмусь я до діла!
А шкода би такої Мелані, бо уже то она
і уродлива, і красна та старий еще і гро-
ші має,—як би суджена для пана Кру-
тарского!...

Ящик. А моя Паланя не дівчина,
гे? А чувати що він еї за свою при-
няв.... Та вірно і еї дасть чотири воли і
кілька шнурів поля! Даймо собі руки.

пане Крутарский; тілько сміло, пійдем в свати. Ходи! Ходім!

Крутарский. А як я нині виглядаю, ге?

Ящик. Як який,, цюцюреуш“, або „чотареум“ (чванить ся). А я?

Крутарский. (вдивляється в него.) Як який Бернадин!

Ящик. (здіймає шапку і питає.) Пане Крутарский, а чи видно лисину?

Крутарский. Не зовсім, аж як ожениш ся, тоди полисіеш; врешті лисина оказує мудрого чоловіка! (Вдивляється в него.) Вот тобі жених! Но чому твій ніс такий червоний, ге?...

Ящик. (ображений.) Та бо і ваш ніс як бурак!

Крутарский. То — visum repertum, по напому.

Ящик. (нерозумів его.) Як то: по напому?

Крутарский. Ей, ходім!

Ящик. Коби лиші щасливо! „I

внійде чоловік в дом, і рече: Не ям, дондеже ვозглашу словеса моя! І рекут ему: Се Ребека пред тобою, поєм ю, іди“. (Чути дзвони на гвалт.)

Крутарский. (в страху.) Дивись, горить корчма!

Ящик. Гвалту, Гвалту!

Крутарский. Гей, ратуйте, ратуйте! (Відходять скоро. Завіса спадає.)

X2.

ДІЯ II-га.

Сцена 1-ша.

Комната Богатчука.

Священик і Богатчук.

Священик. Вітер єще роздував згарища із корчми і не успіли єще угасити. Господь Бог дав доступ на той дім, нам так шкідливий... У нас любов так велика, що ми не могли холодно-

кровно дивитись на Іцка, заломляю-
щого руки, ставшого погорільцем, хо-
тя правду сказати немав він у нас що
робити, бо — кромі Крутарского і Ящи-
ка — не мав майже ніяких гостей! Мно-
го то нас труда коштувало, заким ми
пересвідчили наш народ, що горівка
веде його в убожество! Я сам може і не
був би того зділав, бо застарілій звичаї
нашого народу, так тяжко викорінити,
но за вашим старанем Богатчук, уда-
лось мені, і нині зрадостию бачу, що
наше село таке тверезе і прийшло до
добробита! Добробит ратує нашого бра-
та від багатьох гріхів, двигає його мо-
рально і так дозріває справа нашого
народа... Ви перший мій сотрудник
тверезости і друг по Евангелію свято-
му, — прийміть же від мене подяку, а в
нагороду за ваші труди і ваш добрий
примір приношу вам ключі від церкви
і наділяю вас новим достоїнством —
„старшого брата!“ Дай Боже щоби хва-

ла Божа в нашім селі побільшалась і щоби так, як тепер тут у нас, так і на цілій Україні благо засяло! (Дає ключі.)

Богатчук. Вдячно приймаю ключі від святині Божої і маю собі за велику честь, на мої старі літа віддаєсь на послуги Церкви і Господу Богу! Хочіть, дітоньки мої! (Входять.)

Сцена 2-га.

Тій же: Павло, Меланя і Паланя.

Богатчук. (далше говорить.) Поніклуйте Пан-Отцу руки: приносять они нам не тілько своєю особою честь в наш дім, но також наділають мене новою почестю — чином старшого брата при церкві! Притім, коли Пан-Отець тут між нами, рад би я где-що обдумати, щоби мені старому спочити, та при церкві уslugувати, а ви мої дітоньки, могли би мене заступати в госпо-

дарстві. (До Павла.) Тобі, Павле, час уже женитись і я напитав тобі суджену хорошу, Мариню із Велещуків, богатского роду.

Павло. Тату, що ви зо мною робите?... Я ваш син, ваша кров і слухати вас повинен, но серцю приказати гді... Признаюсь вам іциро, що мое серце іншій дівчині віддане, тож і годі мені з Мариною женитись...

Богатчук. Тілько слаба женицина може іти пораду до серця, а не ти, такий легинь! Послухай розуму! Мариня богата і красна тай з доброго роду, — чогож більше желати?

Павло. Чиж мужчині уже не любити? Зарівно любов дана женицині, як і мужчині... Я думаю що з Мариною не був би я щасливий....

Богатчук. Пожди но! За моїх часів був приказ родичів святым! І я поволи моого батька і моєї мати оженився і прожив щасливо! Послухай мене, я

старий і добре тобі желаю!

Павло. Тату, перший раз в житю не могу вас послухати...

Богатчук. (жалісно.) А чому то, мій сину? І ти не стидаєш ся щось подібного при Пан-Отцю говорити?

Священик. Позвольте старий, най і я одно слово промовлю за ним. Твій Павло умний хлопець і слава між легіннями нашого села. Він то не з упору робить. Єму годі лишити дівчину, котра для него найдостойнійша. Для того здай тую справу на мене. Я ему виберу жену, а з того вибору і ти старий, будеш доволен...

Богатчук. Ви наш пастир, а ми ваше стадо і слухати вас новинні... Скажіть ласкаво яка ваша воля?

Священик. Нащо вам далеко шукати? Нара голубят, що взросли під вашою стріхою, найщасливійше могутъ жити в парі, а їх розлука сталась би може для обох болестною... От вам не-

вістка, [показує на Паланю] котра достойна вашого сина і з'уміє пошанувати ваші старі літа! Поблагословіть їх! (Павло і Паланя приклоняють ся.)

Богатчук. (до них.) То наш батько сказали. Божа в тім воля і я вас — благословлю!

Павло. (до священика.) Ви Всечесний Отче, завше були вістуном щастя! Вам завдячити масм, що наша щира і вірна любов нині вінчалась. (Цілють йому руки.)

Священик. Добре, добре, мої діти. Не дякуйте тепер. Просіть Отца небесного, щоби нам дав дождати до сьв. Петра, а перед предстолом Бога обвінчаєтесь. (До Мелані.) А ти Меланю, чого так посумніла?... Відай також і твоє серце відозвалось? Пристуни близше, не стидай ся... Рад би я, щоби і твою справу довести до ціли. Ой, хороший то легинь, Марко Керничний! А ти що, батьку, на тое?

Богатчук. Хороший, не маю що, казати! Моя Меланя і пісоньку о нїм знає, і румяниеть ся, коли про него говорим... Но не знаю чи його батько схоче знами подружитись... Він - - війт ---а я простий господар...

Меланя. Ви нині, батеньку завязались, зробити лад в своїм домі, однако мені чогось так тужно, мені так добре коло вас... Правда, що Марко привиджується мені часом, а коли зійдемо ся то говореню нашому і кінця нема...

Богатчук. Добре, доню. Побачим чи він за ручниками пришле.

Священик. Що кому суджено від Бога, то его не мене. Я зробив, що міг, а тепер пращайте! Діло Мелані з Керничним також візьму на себе. Бувай здоров старий, і ви молодята, слухайте старших, а Бог вас не залишить. Слава Ісусу Христу! (Відходить. Богатчук і Павло ідуть за ним.)

Сцена 3-та.

Меланя і Паланя.

Паланя. Нинішній день для мене так щасливий, що і повірити не можу щоби то все наяві було...

Меланя. Ти чула? Радуйся так, як і я радуюсь нинішнім щастем! Нині уже могу тебе назвати сестрою! Будь мені нею і я буду для тебе такою на віки!

Паланя. Так, сестричко, я більше нічого не желала, як лише того, що нинішній день мені приніс... Буду тобі сестрою і рада би бути тобі дружкою з твоїм сердечним Марком... Я молодша, то могу пождати... Но ми тут так заговорились о нашім щастю, що я забула на господарство! Цвіти в городі повяли, а я їх нині ще не підливала... треба іх доглянути, щоби увінчали нас на весілю. (Вибігає.)

Сцена 4-та.

Меланя. (сама.) Щастє... О щастю они тут говорили, а однаково серденько мое не може єще так веселитись як Палані... Єї доля іньша, лучша, уже рішена, а мій Марко— Бог знає яку він гадку має... Правда, коли увидимся то говорим радо і серденька наші до одної ціли бути ся, но незнати, чи батько ему позволить... Но що то таке сталось, що я его уже четвертий день не бачу? Чи не жанедужав він, а може хоче мене--покинути?... Часом бувало, кожного дня зайде, щоби хотя „добрий день“ сказати, --- а тепер его не бачу; серце мое не покоїть ся... (Чути кроки) Хто то такий? Чи не він? З тихонька, серденько удам, що на него гніваюсь, ---треба его покарати.

Сцена 5-та.

Меланя: (Крутарский, входит засапаний.) Дяк, (за вікном показує часами голову.)

Меланя. Маєш его Крутарский!
В сам час приходить.

Крутарский. (до себе.) Вот і вона! Добра оказія слuchaє ся мені...

Меланя. Чого ви, пане Крутарский, так дуже засапались? Може маєте яку справу до батька? Пійду, закличу їх...

Крутарский. (здержу ю.) Нічого, нічого, не хочу вас трудити, могу відпочати, бо і так змучив ся, ратуючи бідного нашого арендаря... Погорів зовсім, та вейкотить вон там на зарищах...

Меланя. А чи і горівка згоріла, пане Крутарский, га? А що тепер будете пити?

Крутарский. А, ви жартуєте собі з мене, красная дівчино,--- таж я уміренно уживаю горівки! --- Коби ви так много учились, як я, то пізнали би, що потреба підлити увялі нерви, як ви увялує цвіточку водою... (До себе.) Geist braicht Geist!

Дяк. (за вікна.) От то голова!

Крутарский. Красная дівице! Кілько то я намучив ся в школах, а не заслужив би за то чарку оковитки? Оковита, aqua vitae (аква віта,) то значить: „вода житя!“ Ви селяне мало о чім знаете! В школах всого научають... Aqua vitae --оковита, вода житя, вода що жите дає! Я отже не лю простую сивуху, лиш оковиту, --- воду житя, не так, як селянин, або наш глупий дяк...

Дяк. (за вікна ображений.) А цур тобі Крутару!

Крутарский. (далше.) Також люблю арак і тії спиритузи румяніть мене, красяте мене червоною краскою...

Меланя. (котра неспокійно стояла.) То правда, покрасили ваш ніс і ваші лиця таки добре червоно як галунку на Великдень, а тато казали, що кождий трунковий---має червоний ніс...

Крутарский. (неспокійно.) А чиж мені не до лиця, що я червоний?.. Червоная бинда, червоні коралі,--- все, що червоне, то красне...

Меланя (жартобливо.) А так, червоний індик,--- і ваш червоний ніс..

Дяк. (за вікна заглядає в зеркало) Та бо і я червоний! Гм! Він індик, а я що? Хиба когут!

Крутарский. Чи вам не подобається червона краска? Червона кров, червона рожа, то уже святая правда.. Так пише „Натуральна Історія“

Меланя. (цікаво.) А то що за паня Натуральна Історія?

Крутарский (сміло і поважно.) Го, го! „Натуральна Історія“ --- то велика книга! Стойть тос там: Welche sind

organische Keirper? А дальше на то вот вам: Steine, mineralen und Salze sind organische Keiper!

Дяк. (за вікна.) Вот то голова!

Меланя. Я не розумію по жидівски!

Крутарский. Та то по німецки!

Меланя. А ви знаете по німецки?

Крутарский. І по латині: а вот послухайте: Station camelus: по польски: Struż ma kapelusz; -- haes' puella pulchra--diewczyna pulchna! Правда, що красно по латині? Сего ледва що троха піп знає, а дяк ні дзень!

Дяк. (за вікна.) І дяк знає по латині. Sursum corda! Et cum spiritu Tuu!

Крутарский. Тихо ящик!

Меланя. Где, где! Ви письменний чоловік! Наш дяк ледва по руськи троха знае.,.

Дяк. (за вікна.) Sursum corda! Et cum spiritu Tuu!

Меланя. (оглядає ся.)

Крутарский. Тихо Ящик! Та у-

жеж не уміє. Лиш я grosser Mensch! [Рецитує.] Engel sind pure Geister, Meidchen sind pure Geister (поправляє.) то єсть; Ангели суть чисті духи, і дівчата суть чисті духи, (Приступає до Мелані,) Чисті духи, красная перепиличко.

Дяк. (за вікна.) Вот то голова.

Меланя. Ангели, чисті духи ... і тівчава також?.

Крутарский. Ах, Меланю, Меланю. Серце мое бажає увеселеня, сочуствія, радости...

Дяк. (за вікна.) Не знає по церковному.

Критарский. (далше.) Хтож єму надасть тое, як не гарная дівчина? Літа минають, голова лисіти зачинає, на чиїм лоні спічне голова від наук тяжкая, --- як диня?

Дяк. (за вікна.) Лучше: як гарбуз!

Крутарский. [далше.] Як гарбуз тяжкая голова; як гарбуз віднятий від холоду, сохне в куточу, так і моя го-

лова...

Дяк. (за вікна.) Вот то голова! То чистий псалмопівець --- стихотворець!

Меланя. Та глядіть дівчину, яку письменну, шевчиху, або дяківну, то оженітъ ся. Може потанцюем на вашім весілю!

Крутарский. Кромі вас, красная дівчино, не знаю другої, котру би мое серце так полюбило .. Я сохну за вами як билина в полі...

Дяк. (за вікна.) Добре говорить.. Коби мені так пішло!

Меланя. Сохнете паноньку, то горівкою підливаєте ся! То видно, що ви мені такі річи говорите,--- мені о тім не снилось.

Дяк. Вот і маєш гарбуз!

(Входить Паланя.)

Меланя. Слава Богу, щось прийшла, сестричко,--- я маю роботу, ос-

тань ся тут з панами. (Відходить.)

Дяк. (за вікном до зеркала причісує ся.)

Крутарский. (як врітій.) Пішла, а мене лишила!..

Паланя. О що тутходить, пане Крутарский?

Крутарский. Вот, я сам не знаю о що тутходить;--- воду вари, вода буде...

Дяк. (входить.) Мир вам братя! Добрий день, красна Паланю! Яка-ж ти весела!

Паланя. А так весела, і ви би веселили ся на моїм місци. То, бачите, нині день моїх заручин, і то з моїм любим...

Дяк. (думаючи, що заручини знім) Бог сочтевает чоловіка, да не разлучег ся!..

Крутарский. (сумно.) Да не разлучает ся...

Дяк. Коли вам так день веселий,

позвольте, що-би і я увеселив ся! Да веселять ся небесная, і да радують ся Земная...

Паланя. То по якому?

Дяк. По церковному і то значить: Коли увеселить ся жена, радость буде мужеви!

Паланя. Я вас не розумію.

Дяк. Коротко і ясно: Я вас люблю, красна Паланю, і мені видить ся, що, коли ви мене увиділи то і увеселили ся... Неправда, переличко?

Паланя. А вам хто тоє сказав? Я весела, бо заручена за моого Павла!

Дяк. [болестно.] Коли?!

Паланя. Та нині.

Дяк. (до себе.) Я думав, що будуть мої заручини! (В голос тоскливо.) Смяте ся серце мое зіло і печаль моя велія бисть...

Крутарский. *Socius doloris,--Casus vocatus!*

(Маланя вертається; входить Богатчук)

Сцена б-та.

Богатчук. Витайте, панове! А то гості! Прошу сідайте! Нині я так щаслив, що цілий день гостей приймаю. Лиш що-іно я відвів нашого Пан-Отця, а тепер маю щастє і вас повитати!

Меланя. Так, ми всі щасливі нині, а особенно наша Паланя.

Паланя. Тобі на гадці мої заручини...

Меланя. Я радуюсь своїм щастем.

Богатчук. І я рад тому. Но Меланю моя, твоя справа з Марком кінчиться. Разом буде весіля!...

Меланя. (цілує его). Тату!

Богатчук. Прийде за ручниками..

Меланя. (з чувством.) Тату!

Паланя. Пан Ящик нині до любови має ся. То день сватаня і заручин. (съпіває.)

О, як же я рада,
Що такій свати,

**Мене сиротину,
Не могутъ дістати...**

**Не могутъ дістати,
Бом зарученая,
Доле·ж ваша бідная
Доле·нешасная.**

**Я зарученая
За мого милого,
Не піду я молоденька
За тебе пяного!**

Ящик. (невдоволен). А тож не гонор, щоби Паланя була дячихою? Я тепер добру кондицію дістану...

Богатчук. (заклопотаний).

Меланя. Та і пан Крутарский до мене залицяв ся!..

Крутарский. А що·ж то зле, щоби Меланя була панею?

Богатчук. Вибачайте, панове, — мої дівчата уже посватані! Сідайте, піду за почестним. (відходить).

Меланя. (до Палані). Пані Кру-

тарская,— ха. ха, ха!

Паланя. (до Мелані.) Пані Ящикова,— ха, ха, ха!...

Богатчук. (вносить почестное.)
Во здравіе!

Крутарский. (відбирає чарку.) Во спасеніе! (дає дякови.)

Дяк. (п.e.) Многая лїта!.. (Дівчата сьміють ся.)

Крутарский. (бере другу чарку.)
А чи то есть оковитка?

Богатчук. Оковитка.

Крутарский. Во спасеніе! (Пе і дає Ящикови.)

Ящик. Многая лїта! (Пе.)

Меланя. Ха, ха, ха! От бач, яка їх любов і яке сватане!

Паланя. От іх залицяне.

Крутарский. (в гніві.) Ehrenbeleidigung!

Ящик. Що то?

Крутарский. Ehrenbeleidigung, та вот сміють ся знає!

Ящик. З мене, чина церковного?

Крутарский. З мене, уряда громадского?. Ehrenbeleidigung! Ходім!

Ящик. Ходім.(відходять взлости.)

Богатчук. Що то они балакали?

Та чого розсердились? Так скоро відійшли і не попрашались зо мною. (До дівчат). Ви дівчата, не знаєте ще, як в світі жити; з такими людьми треба дуже остерожно бесідувати; времіні у нас новинна бути гостинність; --- то не красно висмівати кого небудь в своїй хаті.

Меланя. (в розкаянню.) Тату простіть,---я сміялась, що они так пили..

Паланя. То такі смішні люди.

Богатчук. *Зоке*

Молодята, молодята,

Веселі, дівчата,

Пошануйте мою хату

Вітцівську кімнату;---

Не глузуйте сиротині

В убогій свитинї,
Не глузуйте піякови
Писарю, Дякови!

Дайте хліба, дайте соли,
То для моєй воли!
Так ділайте, молодята,
Сердечні дівчата,
Щоб кождому була мила
Богатчука хата!

Сцена 7-ма.

(Вільне місце в селі.)

АРЕНДАР ЯЩИК І КРУТАРСКИЙ.

Арендар. А як панове, удалось
вам заліцянє?

Крутарский. За пізно прийшли.
но заручинах...

Ящик. Трафили по обіді!

Арендар. Гм, і не радувались Ха-
мові діти, що пани з ними хотіли по-

дружитись?

Крутарский. Єще і глузували!

Ящик. Єще і насміялись!

Арендар. Хто, Богатчук?

Крутарский. Меланя....

Ящик. Паланя...

Арендар. А ви що на тое?

Крутарский. (в гніві.) Я видаю процес за Ehrenbeleidigung! Ви свідок, **Ящик!**

Ящик. (в гніві.) Напишіть мені також суплику; ви свідок, пане Крутарский!

Арендар. (в радості.) Послухайте мене панове, дайте руки! Я видумало сіть на той Богатчук, тілько вас мені треба!

Ящик. Бодай ви здорові були, Многая вам літа!..

Крутарский. Віват Вольф!

Арендар. Ну, ну, панове, ви знаєте, що я Вольф, то є волк, а до того юкід арендар! Будете зо мною разом

на Богатчук воювати?

Ящик. Я би його утопив!

Крутарский. Я би його повісив!

Арендар. Ви тілько, панове, так говорите, а як до чого прийде, то відтак вас не буде...

Ящик. Мое слово, -- слово реєнто-го!

Крутарский. І мое слово, --- писарське!

Арендар. (до вікна і дверей.) Подивім ся чи хто не слухає; тепер і стіни, і вітри мають уха...

Ящик. Ушеса!

Крутарский. Baczność!

Арендар. Сура--, гай-же“ на спацер, -- ми маєм з панами обрахунки... Ну, панове, тепер ми самі. Слухайте, мене: Я погорів, -- правда?

Ящик і Крутарский. Та що?

Арендар. А що ви на те скажете? Хто був у мене перед тим, заким я погорів, ге?

Ящик і Крутарский. Та ми були!

Арендар. То правда, но і Богатчук також був, та тлумив ся на підсіню! Посвідчіть тільки, що ви виділи Богатчука у мене перед моїм нещастем...

Крутарский. Та що з того?..

Арендар. Ну, слухайте: Хочете, щоби Богатчука був драбом?..

Крутарский. Най його лихо скрає. Нех го дяблі везмон!

Ящик. Да ізчезнет, яко ізчезає дим!

Арендар. Чи вірите мені, що Богатчука мене підпалив?

Крутарский. (недовіряючи) А хто то знає?

Ящик. (так само.) Богу то відомо...

Арендар. Я знаю, і так есть! Він Богатчука то зділав! Єго піш намовив! Мені тільки треба двох свідків! Ви, панове, ви Крутарский і ви, Ящик, (ви-

тягає фляшку,) -- будете свідками, а я подаю до суду... Вот єму і конець:

Крутарский. (не похочу.) Свя-
дек---я...

Ящик. Не лжесвидетельствуй.

Арендар. Світягає по 20 корон і показує Ящикови. **Ящик!** Дивіть ся!

Крутарский. Тлустий кубан.

Ящик. Ти чого хочеш Іцку?

Крутарский. Що тобі прийшло до голови, Іцку?

Арендар. То задаток, ви-же пос-
відчіт, що ви виділи, як Богатчук кип-
нув в солону уголь і підпалив корчму.

Ящик. А як скажуть присягати?..

Крутарский. А що з того буде?..
Przysięgać!

Ящик. А відтак до пекла, ой, ой,
ой,... на вічное страданіє, гді плач і скрежет зубов... не хочу!..

Крутарский. Do piekła, gdzie w smo-
le kąpiel,--nie mogę!

Арендар. Та що вам піп нагово-

жив? А хто пекло видів?.. Пекло -- як тема що їсти, нема що пити; таж і я їду присягати, а я би хотів до пекла? І так боюсь огню, що, як хто вистрітить вот там в лісі, то я за печ ховаюсь! Не будьте дітьми; що то, чи ви дурні хами? Цур вам, я вас мав за письменних і учених людей, а ви як який Гаврило, або Микола! А може єще і постите? Ай вай, що то не може пін! І за що би він гроці брав, як би не страшив гоїв пеклом?..

Крутарский. То нема пекла?..

Ящик. То новая наука...

Арендар. В нашпх „бубліях“ стоять: Що робиш, роби, щоби тобі добре було! Послухайте мене на моє сумлінє! Вот, я такий знаю, що він підналив, то воно і не буде гріх свідчити... А хотя би і було пекло? То для злодіїв та для розбійників, а не для таких панів, як ви,.. На вас, панове, то, на пр. хоть би ви і фальшиво присягли, то бу-

де на там-тім світі троха гніву — і конець.

Крутарский. Nagana, Verweis!

Ящик Що то?

Крутарский. Декрет неудовольствія!

Ящик. І більше нічого?..

Арендар. А що-ж більше?.. Но то таки правда, що він мене підпалив, — я о тім знаю, мій Шмуль видів, як він на підсінку крутив ся...

Крутарский. Та що-ж робити?..

Ящик На ваші докази — я склоняюсь!

Арендар. Но, дайте руки! ..(Витягає по 20 корон.)

Ящик. Він мій противник! .. маєте руку! Най знає хам, що то Ящик може, а так і Шалані утрє ся носик!

Крутарский. Як згадаю тії жарти з ними... Маєте руку, а „панна“ Меланя нехай знає з ким справу має!...

Арендар. Маєте панове, по 20 ко-

рон, но при суді свідчіт, що ви бачили своїми очами, як він підпалив корчму..

Ящик. (боязливо.) Ай, перед судом, -- я боюсь.

Крутарский. (так само.) Vor leiblichen Gerichte... Що тут робити?!

Арендар. Не бійте ся! Перед судом запитають вас, чи ви виділи, що Богатчук підпалив корчму. Скажете: Ми виділи на живі очі....

Ящик. А чи увірять?

Крутарский. О то, то, то!

Арендар. Скажуть присягати, а ви --- присягнете! Я уже видів, як то робить ся, як я коні бил.... займил; підноситься ся два пальці і за паном говорить ся, тай уже конець, а відтак я, вигравши справу, буду пановати, а ви при мені!

Крутарский. Добре, дуже добре!

Ящик. Най буде, -- згода!

Арендар. Завтра подаю до суду суплику і поїду сам, заскаржу Богат-

чук і буду просити о найскорший термін, бо таке справи, Gewalt, где я стало ся жебраком, не буде відтягатись!.. Згода панове?

Ящик і Крутарский. Ну, ну, добре!

Арендар. Но щоби ви, не відралисся, бо я не жартую, --- не жартуйте і ви! (наливає.)

Оба. Та що вам, Іцку, таже ми честні люди.

Крутарский. Мое слово гонору!

Ящик. Аз рек і по сему бить!

Арендар. Бивайте здорові!.. А я ще мушу роздумати і подивитись в талмуд. (Відходить.)

Крутарский, Маю гроші ... 20 корон, а нема корчми, нема где пити! Я прирік Іцкови що буду свідком, то добре; но присяга... То мене непокоїть! Ходім Ящику, на друге село до корчми, Горівка залле сумлінє. *Na frasunek dobry trunek!*

Ящик. Получил 20 сребренников..
Ой, мені також не гаразд, щось мя валить... Ходім! (Відходять.)

 (Завіса спадає).

ДІЯ III-та.

Сцена I-ша.

(Арест.)

Богатчук. (сам.) Чи то сон? Где я?
В аресті?... Ні, то не сон, то нещастє на мої старі літа. Так я в аресті, засуджений як підпаляч,увязнен на три літа, до того забрали цілий мій маєток, мій ґрунт і мою дорогу вітцівську хату дали арендарю і замінили на корчму!.. Мої дорогі діти, вигнали на жебри... То не сон, то на яві! О, коби то був сон, – уже в такім страшнім сні застогнала би душа і побудила би всіх спячих спокійно серед темної ночі. А я тут плачу, ридаю, руки ломлю, но все дармо. Ах, як тут темно! Ах як тут страшно!

Та чому від разу не відтяли мені голову?... Но що ж они винні? — Суд по свідоцтву засудив... Но мені видить ся що я нікого не скривдив і ціле життя вів так спокійне... І где ж я його підпалив — того страшного Іцка?... А той Крутарський і Ящик — присягли на мене фальшиво!... О Боже, таж то бути не може, щоби Ти на то мовчав... Нераз говорили мені Ган-Отець, що на тім широкім світі історія описує много таких нещастних припадків. Говорили мені, що множество мучеників за правду і віру кров проливали, но я тому не хотів перше вірити... Я під моєю сельскою стріховою так вірив правді і чесності — і не зناє навіть, чи суть лихі люди на світі, котрі убивають брата на чести і тілі... Так убили мене, укоротили мій вік, навели ганьбу на мій сивий волос, позбавили мене слави, маєтку, відняли мене від дітей і пустили їх — поганьблених — блукатись по-під чужі плоти, без

хліба і стріхи!.. О, розбійники, розбійники! Настане суд, а ви віддасьте за кров невинную, оплатите вічними муками... Так єсть — і за гробом єсть, живе і за гробом єсть суд, а суд страшний!.. О, доле, доле, яка ж ти дивная! Нині танцюєш, а завтра плачеш. Нині ти на весілю, а завтра на похороні! Но — як тут пережити таку ганьбу!? Недавно благословив я дітей моїх в своїй рідній хаті, а нині я увязнений в темниці, як би злодій! Горе мені старому! Так голова моя ошеломіла, що не могу стяmitись, а тіло мое так увяло, що нині-завтра погину... Мені час до гробу! Там спічну спокійно і умолю Бога, щоби виказав ту страшну зраду! Очі мої отяготіли, сами жмуряться, сон приходить; чи і увязницю сон загостить? На таку совість, що обтяжена тяжкими гріхами, нема сну... Ні, моя совість чиста як зеркало, она уколише мене як мати дитину... Так засну я, може уже

послідний раз, в темній вязниці... Мене тілько серце болить, що такі поганці так тяжко согрішили!... О, їх сон і на мягкій постели не буде так солодкий, як мій у вязниці!... (Засипляє).

[Заслона спадає.]

Хата Богатчука.

Павло. (входить.) Що тут діє ся?... Заграбали цілий ґрунт, хату, і все господарство на сплату арендарю, а мене пустили на жебри!... О Паланю, Паланю, где я надіяв ся, що такий буде початок нашого господарства! Що тут робити?... Остав ся я, як на леду!-- От знаю, що зроблю,--- вступлю на службу до арендаря; він і так потребує і глядає наймита,---но що Паланя на то?

Паланя. (входить). А що, Павлу-ню, клоночеш ся! Ох есть чого клопотатись... То конець світа, нечуване диво,--- так невинно нас осиротили!.. Но

Бог живий на небі і Він заплатить, що кому належить ся... Но я спокійна Бог не опустить нас...

Павло. І я спокійний, коли ти не журиш ся!... Знаєш, що я задумав вступити на службу до арендаря?

Паланя. То... добре; мені все одно... Я на все рівнодушна...

Павло. І я також...

Паланя. Коби тілько Меланя усікоїлась!

Павло. Шан-Отець приймili eї на службу до своїх дітей; она там успокоїть ся,--- но от, люди надходять.

(Входять: Комісар, арендар, війт і свідки.)

Сцена 2-га.

Комісар. Павле Богатчук! Понеже присягою потверджена страшна справа батька, котрий підпалив арендаря, суд засудив его на три літа криміналу

і передає цілий маєток його яко нагороду за понесену страту при пожарі арендарю. Приказує ся вам, Павле, уступити із хати з нинішим днем, оставивши арендаря тут яко посідателя цілого ґрунта Семена Богатчука, зо всім а всім! Отже --арендарю, при свідках громадских вводжу тебе в посідання ґрунта під числом 14, до чого єще належать 2 воли, 3 корови, 4 коней, 23 овець, 18 пнїв пасіки і 17 корців збіжа, після поданого рахунку, при зробленім протоколі...-- Вас притомних взываю за свідків! (Відходить).

Іцко. (сам). Тепер, Павле і ти Паланю заберайте ся; я ту пан і газда!..

Павло. Ваше тепер' на горі!...

Паланя. Ваша правда, но не на довго! (Відходять.)

Арендар. (в хаті Богатчука). Що загадав, то і зділав! Мій плян удав ся так що я і не надіяв ся краще... При тім всім--що, хоча я дурничкою нараз

збогатив ся, однако я чогось таки не-спокійний... Мені не жаль Богатчука... Но що-ж робити, справа уже скінчена! Сумлінє однако, не дає мені спокою, треба над ним запанувати... Чого гризеш мене, проклятий черве?... Но ---чого мені журитись?... Крутарский і Ящик були свідками і присягли на Богатчука; они най боять ся! Таж они християни, на християнина присягли!... Яка дитина з мене! О тім не хочу більше думати! То так мені трафилось і так припало, що я став паном! Я зробив добрий „гешефт“! Тепер уже і хлони будуть мене боятись, бо першого бунтовника посадив я в криміналі... Нема то, як жидівский розум! Найзнає дурний гой, що то Іцко може! Він мене буде учити!

Павло. (входить співаючи.)

Хатко моя миленькая,
Святій пороги,

Стріхо моя рідненькая
 І стіни убогі:
 Прийміть мене сиротину,
 Як свою дитину,
 Ненадійну, безталанну,
 В убогій свитині...
 Як люблю я тебе хато,
 Вітцівска кімнато,
 Як наймит тя, рідненькая,
 Буду замітати,
 Як наймит тя, рідненькая,
 Буду замітати.
 І про долю мою чорну
 Тихцем вспоминати...

Так, пане арендарю; я так привязаний до моєї хати, як пес до буди,--- я рад би у вас бодай би за служащого нанятись. Вам на новім господарстві треба наймита.

Арендар. На що мені такого слуги, що не уміє пити? А що я тобі дам їсти?... У мене горівка, та цебуля! Мені не треба пана! Я найду собі Івана!

котрий мені води за горівку на носить і буду доволен. Мое Сури немає часу обіди варити! У мене рано, в полуздне і вечер горівка, тай горівка, до неї хліб цебуля, чесник і редьковця,--- хиба на сабаш троха локшини! У нас жидів не так як у вас; пироги, затирка, каша, борщ, мамалига... Хто там має час з тим заходитьсь? Вам би, Павле, іти до іана служити; там колачі, книші, тай легка робота... У мене от, як знаете: Пійди-но Іване, принеси горівку, по-замітай, ходи і крутись; і в ночі нема спокою... Ледви ляжеш спати, пук-пук в вікно, в двері; вставай Іцку, давай горівку! Где тому конець! То не для вас Павле служба... Ви богацкий син!

Павло. (до себе.) Ой то песій син!
 (В голос.) Щож робити, если нема чого ухопитись! Як буде, так буде, прийміть мене, пане арендарю, за наймита. Бачите немаю где притулитись...

Арендар. Ну, ну, якось то буде!

Ви знаєте що я добрий чоловік... Ну ходім до складу, розпустим горівку!--- Шмуль?! (Шмуль з перкатим носом, підохочений входить.)

Сцена 3-та.

Іцко. Шмуль, Шмуль, розпусти горівку! Павло буде тобі помагати! Завтра свято, будем торгувати!(Відходить)

Шмуль. (до себе). Ай вай той Іцко мені не дає дихати! Розпускай ему горівку! Я потягнув троха не розпущеної, та рад би задрімати: а тут кличе: Шмуль, Шмуль!--- А бодай ему „капурец“ било!... (До Павла). Ходім до складу! Видиш Павле, що то за служба. Человік хоче спати,--- кажуть вставати, ходити, робити...

Павло. Нічого в житю не бояв ся я так як неволі, а таки она мене ностигла!... Ах, в якій красній надії проживав я свій хаті при тату і ненці, коло

мосі Палані... А нині---тії милії стіни,
як-же сумні они для мене... як я то пе-
реболію! (Відрядно). Ходи, Шмулю, я
тобі до помочи!

(На складі, бочки і коновки).

Шмуль. Ну, Павле, розпускаймо
горівку! Вот, то оковитка. (Розпуска-
ють). Коновка горівки, дві води.

Співає:

Кельнер собі пан,
Як в пивниці, сам,
На петь ся вина;
Як того нема.

І горівку пе
І що тілько є,---
Пе, пе, пе,
Що в пивниці є!

Як пиво шумить,
Він скоро біжить,

Щоби розпочати
І скоро продати...

Кельнер собі пан--- і т. д.

Павло. Чи ви так завше даєте до одної коновки горівки дві коновки води? То буде дуже слаба ворівка!

Шмуль. До такої горівки додаєм єще вапна, тютюну, перцю і т. д., а буде добрая шумівка! А ви Павле, як схочете бути коли кельнером, то тілько маєте дати слово, що нікому не скажете, що додається ся, а я вас всого наущу... Кельнер бачите, добрий кавалок хліба має: він мокне в вині, пиві і горівці, як пиріг в маслі!... Я вас наущу, Павле, коли хочите знати наше ремесло: Корчма---то хлопська аптека; арендар і кельнер---хлопські доктори; запишишть і зроблять рецептута так, що і без цимбалів будеш танцювати!... У нас і рахунки треба добре уміти; за 6 пишем і рахуєм 16, за 2---12. Того всого треба,

як для вас хлопа, три літа учитись... Так Павле, за три літа будете мати жидівський розум!...

Павло. Я своїм доволен.

Шмуль. Ну, ну, ти ще початковий чоловік, не знаєш, що горівка без вапна---то страва без солі! Ти всого повинен научити ся! А кельнером таки не зле бути, бо можна статись колись і арендарем!... Чуеш, Павле, хотя мене Іцко троха і поштуркує і Сура поворкотить, о коби єще два три роки, то я сам вийду на арандая. (Підскакує). Гиф, пан Шмуль Файгалес, арендах із Стриганцев! (Відходять).

Сцена 4-та.

Іцко. (в комнаті сам). Ай, вай, ай вай, що ту робити?... Ляжу спати---где заснути... З'їм який гугель, --- стойть як камінь в желудку... Не добре мені в хаті Богатчука! Якась біда учепилася

мені, та не дає спокою! Мені на гадці той Богатчук... Не могу успокоїтись... Мене неспокій нищить, як ржа зелізо... Не могу спати, ни сидіти---хожу, прохожуюсь як ніч, так день, ба, уже і числити не могу, память опускає мя... Не знаю, хто мені винен... Зле мені ведеться, уже і до докторів я удавався! В суді може вияснитись мій підступ... Світ мені не мілий. (Надходить Сура з тарелем).

Сура. Іцку я принесла рибу з себе-лею і перцем, хороший кусник, так як до твого смаку!

Іцко. Суро моя, я не могу їсти, я хорий і доктор мені не помогає... Цоїду в гори на високі Карпати, а ти торгуй ту зо Шмулем. Мені не мило... Суро, я тебе лишу!

Сура. Що ти Іцку таке говориш?! Або ти уже поссор? Та ти єще простий арендар! Где тобі їздити по купелях простому жидови?...

ІЦКО. Ну, я арендар, а ти арендарка. Я поїхав би і на край світа... Мені уже „цурес!“ (Відходить).

Х
Сцена 5-та.

(Вільна околиця).

Крутарский. (входить). Бувало на всі артикули був я холодно-кровний а тепер, попавши в гріх лжесвидетельства, я до живого тронут! Фальшивая присяга---то не мала справа... Ах як же мені сумно і чорні хмари натягнули на мою душу, --- і все мене непокоїть... Вот як ворон сумно краче а вечером пугач мене страшить... То совість гризе, а всередині палить огнем пекельним... Дайте зимної води! Тут в груди, коло серця, так мені тяжко, як камінь млинський... Той Богатчук во вязниці, та за що? Він так невинний, як то сонце, що там світить на небі і

огріває землицю своїми лучами... Горе мені, що я зділав?!... Krzywoprzysięztwo to śmiertelny grzech! Ба і перед судом може відкритись... Гей, біда, тай годі!

Ящик. (входить). Нема ради ні поради.. Крутарському щось покрутилось в голові, круки та пугачі видить, мари єму привижують ся... І моя лисая голова на старість одуріла!... Бачу тепер, що зле зробилось... Богатчук, праведник, во вязниці, лишень маєток... Та за що, милий Боже? На що мене мати породила? Ложно посвідчив, я заприєг,--- продав кров невинну... Читуючи на „Страстях“ о Юді Іскаріотськім я почув тую страшну провину... А тепер о горе мені, я скрив би ся під землю... Добре тобі, дяче: не слухав ти Апостола і Псалтири --- а тілько Крутарського проклятого, та Іцка---нечриста... О, крутили крутили-крутили, тай перекрутили!... А найбільше причина в сему злому --- тая проклята

горівка! Що тут ділати, як злое направити?... Знаю, що зділаю. Іскарйот повісився і пішов до пекла, но я — зділаю так як розбійник на кресті — піду до Пан-Отця, розкажу все, тим діло направить ся. Бог отпустить гріхи, а суд — най-карає, як право каже... Ко-би душу спасти... Боже милостив буди мені грішному (Входить Іцко.)

Іцко. Крутарский, Ящик! Добре, що ми тут всі три, а нікого межи нами! Нам трем нівроку до лиця, хоть би і в пани! Як вам веде ся, мої приятелі?

Крутарский. Не добре... Ти, Іцку навів нас на злую дорогу...

Ящик. На біду та на трівогу...

Іцко. Або ви телята, щоби я вас водив?

Крутарский. Правду сказав! У тебе самого свій розум...

Ящик. І воля...

Іцко. Чому до мене не заходите?.

Крутарский. Я не маю грошей.

Ящик. Нема побренъкачів.

Іцко. Я дам на кредит! Ви честнії люди, но чому ви дивите ся оден в сю, другий в тую сторону?

Крутарский. Мені світ не мілій, — я самоти глядаю...

Ящик. В моєй душі смірклюсь, я рад би сам з собою оставатись.

Іцко. Ну, то перейде; приходіть, а будем розвеселятись.

Крутарский. [в гніві.] Ти Іцку, зробив нас нещасливими!...

Ящик. Дав паспорт в тюрму!...

Іцко. Та чого сердити ся? Може зле пійшов процес? Може я вам не заплатив? Ми так як умовились, зділали добрий гешефт!

Крутарский. Бодай я тебе був не знов!

Ящик. І про тебе не чув!

Іцко. Цур вам хамові діти! Ви взя-

ли гроші, та єще і гніваете ся, а перед ділом чи не радувались ви, що дасьте ся Богатчукови в знаки?! О що-ж тут ходить? Може уже прошили по 20 корон? Жаль вам Богатчука?... Таж ви на нето гавкали, як пси на діда!

Крутарский. Та то ти гавкав жи-де!

Ящик. (в гніві.) Ти на все доброє гавкаєш, собако пейсатий!

Іцко. Ну, не гнівайте ся, приходіть до мене!

Крутарский. Дай мені ще 20 корон!

Ящик. І мені 20 корон!

Іцко. Або то я банкир, або у мене золота гора? Дай їм 40 корон! Що то за бесіда? А мені хто дає?

Крутарский. Ти людоїде, плати бо підеш до криміналу!...

Ящик. Ой підеш до кротокола, а відтам до Львова, в „Бригідки“.

Іцко. Ви пійдете в Бригідки! (Сам до себе:) а я до Єрусалима! Добрий гешефт! Давай гроші аж до смерти! (Відходить.)

Сцена 6-та.

Крутарский і Ящик.

Крутарский. А треба було з жидом приставати? Ящик, ти всему винен!

Ящик. Що крутарский сказав, Ящик підписав!

Крутарский. Ящик, ти — лайдак!

Ящик. А ти крутар!

Крутарский. Мовчи Ящик!

Ящик. Мовчи Крутарский!

Крутарский. Мовчи Ящик, бо дістанеш в ящик!...

Ящик. Покрутилось би тобі в голові крутарю! (Відходять.)

Сцена 7-ма.

(Комната священика.)

Священик сидить, читає книгу.

(Входить Ящик.)

Ящик. Слава Ісусу Христу! (Цілує руку священика.)

Священик. Во віки слава! А що там пане Ящик? Що вас до мене привело? Чи не хочите статись тверезим і чесним чоловіком.

Ящик. (болесно.) Добре, Отче духовний!

Священик. То добре. Будете єще добрым чоловіком!

Ящик. Коби можна другий раз народитись, а мати старий розум...

Священик. Можна відродитись покутою. Церков мати наша, приймає каючих ся синів своїх...

Ящик. [слезаво.] Добродію ласкавий!

Священик. Виджу твоє розкаянє; говори, чого хочеш?

Ящик. Я грішний...

Священик. То покай ся!

Ящик. А що по моїм покаянню, коли кривда не направлена?

Священик. Треба кривду направити...

Ящик. Як-же, як взятую честь віддати як відкликати лжесвидітельство?...

Священик. Дати тепер свидітельство правді!...

Ящик. Я хочу то зділати для моєго спасення...

Священик. Раз подумав ти о спасенні. То добрий знак! Вір мені Ящик, станем всі перед судом Бога, а там не утаїть ся найтайнейша гадка... І на сім світі уже нераз Бог виявляє гріхи, но там всі станем лице в лиці, там правда ясною стане як криштал... Тут не-

раз люди блукають ся в гадках і по судах, а там все вияснить ся...

Ящик. Отче духовний, я присягложно на Богатчука,—розвішіт мене...

Священик. Господь най тобі простить!

(Входять селяни і селянки; старшина громадська веде Крутарского.)

Начальник Громади. (поклонившись). Крутарский прийшов до арендаря, сказав давати горівки... Іцко давав до сита. — Крутарский, підохочений, не хоче платити... Зачинає ся сварня, -- при нїй видалась от така справа: Крутарский при нас викрив, що Іцко намовив єго і Ящика до фальшивої присяги на нашого праведного Богатчука!

Священик. Що то я чую?!

Крутарский. Так било, най скаже Ящик!

Ящик. Арендар всему злому при...

чина,—він нас споїв і намавляв...

Священик. (до начальника.) Я дякую Богу, що помилував праведного Богатчука,—а ви начальнику, робіть як вам ваш уряд наказує.

Начальник. Я о тім донесу до суду.

Священик. І я тої гадки.

Начальник. Крутарский і Ящик, ходіть зомною -- по арендаря. (Відходять.)

Священик. Дивен Бог в ділах своїх! (Відходить.)

X *заселю*

Сцена 8-ма.

(В корчмі.)

Іцко. Ай вай! От маєш, таке то діло з тими гоями! От то політик Крутарский! Упив ся і все вихляпав!...Що ти робити?... Ну, я скажу, що Крутарский по пьяному говорив небелиці...

Но они повели їх до попа, -- Ай, той наварить мені пива! Поглянувши в вікно узрів Крутарского і Ящика:(в голос.) Крутарский і Ящик повязані. По мене іде начальник, мене хотять звязати!... Що мені лишає ся?... Утікати?... Нема як!... О, що ту робити?... А гій,-- гдесь ту арсенік; лучше умерти, як до кримінала!... (Пе трутину і конаючи кличе) Сура!... Шмуль!...

Сура. (являється.) Що то?... (увидівши конаючого заломляє руки.)

Шмуль. (Вбігає увидівши конаючого.) Ай вай, він умирає!...

Іцко. Су...су...ра!... Су...ра!.. (конає. Входить начальник і другі... увидівши Іцка неживого, станули задумавшись.)

20.11.19

Сцена 9-та.

(Комната священика.)

Входять: (Начальник, Семен Богатчук із вязниці, Павло, Пала-

ня, Марко, Меланя, селяни і
селянки.)

Начальник. Отче духовний, я цілу родину Богатчуків привів до Вас. Старий Богатчук свободний і газда знов в своїм господарстві! Крутарський і Ящик в суді, в тюрмі! Іцко отруїв ся і уже на окописку!

Священик. Дивен Бог в ділах своїх! То істинно чудесна історія, котрую можна записати в газетах і в книжках! Радо вас витаю Богатчук. Маєте науку, що Бог не оставляє праведника до кінця, а покорить ся Богу і пекло.

Богатчук. Бог да прославить ся в ділах своїх, а Вам Отче духовний, най буде честь за науку, котра мене і в тюрмі утішила!

Павло. Який я щаслив нині, моя доля буде добра, я дістану мою Цаланню.!

Паланя. (з радостію.) Павле, я твоя...

Меланя. Марку я твоя...

Старий Богатчук. Дві пари: Павло і Паланя, Марко і Меланя! Я вас благословлю! Нехай і Бог вас благословить! (До священика.) Благословіть їх, Отче духовний!

Священик. Бог вам допоміг, що ми в вашій хаті перед вашим увязненем укладали, так тепер по вашім освобоженню доведем до кінця! Кілько то перешуміло гадок, переплило слез, заким наша справа дозріла, заким наші намірення повелись! Но Богу слава, все лихо минулось, а тепер мої діти (укладаючи руки на молодих,) най вас Бог благословить! Набавом оголошу ваші заповіди, потім обвінчаю вас, а що Церков свята звяже, світ того, не розвяже!

Хор: Ще не вмерла Україна.

